

для орієнтування в найближчому оточенні, самообслуговування та елементарної праці. При цьому спеціально організований педагогічний процес має здійснюватися, передусім, у плані виховання, розвитку й сприяння їхній соціально-побутовій адаптації та базуватися переважно на тренуванні: на показі, використанні унаочень, копіюванні (повторення, наслідування). Навчання має ґрунтуватися на наочному багаторазовому показі з поступовим ускладнення завдань упродовж кількох років. У такій роботі важливо використовувати уроки праці, уроки соціальної адаптації, які відтворюють найвживаніші життєві ситуації, закріплювати навички читання та лічби, пов'язані з орієнтуванням у навколишньому середовищі, з трудовим процесом.

Перспективним напрямом дослідження є розробка та конкретизація змістового, методичного та організаційного забезпечення навчання та виховання дітей зазначеної категорії у визначених напрямках в різних умовах надання їм освітніх послуг.

Received 28.02.2019

Accepted 11.04.2019

УДК 37.091.64-056.313(477)«19»

DOI 10.32626/2413-2578.2019-13.302-312

Л.Г. Чепурна
chepurnal@gmail.com

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПІДРУЧНИКОТВОРЕННЯ ДЛЯ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ В УКРАЇНІ (XX СТОЛІТТЯ)

Відомості про автора: Чепурна Людмила Георгіївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психокорекційної педагогіки Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Київ, Україна. У колі наукових інтересів: становлення та розвиток навчальної книги для дітей з інтелектуальними порушеннями. E-mail: chepurnal@gmail.com

Contact: Chepurna Liudmyla, PhD of pedagogy, associate professor of the department of psychocorrectional pedagogy National Pedagogical Dragomanov University, Kiev, Ukraine. Academic interests: formation and development of a textbook for children with intellectual disabilities. E-mail: chepurnal@gmail.com

Чепурна Л.Г. Тенденції розвитку підручникотворення для дітей з інтелектуальними порушеннями в Україні (XX століття). У статті визначено тенденції розвитку підручникотворення для дітей з інтелектуальними порушеннями в Україні. Представлено наукове визначення суті підручника. Розкрито вплив суспільно-політичних, соціально-економічних і психолого-педагогічних чинників на розвиток підручникотворення протягом різних історичних етапів. Виявлено особливості та тенденції розвитку підручників на різних етапах його становлення, розкрито зміст та підходи до їх побудови. Здійснено науково-порівняльний аналіз поглядів вчених-дефектологів та їх врахування у змісті підручників у різні періоди їх розвитку. Висвітлено хронологію досліджень присвячених проблемі навчальної книги для дітей з інтелектуальними порушеннями. Представлено періодизацію розвитку підручника, яка забезпечить подальше вдосконалення змістового наповнення сучасних навчальних книг, посилення корекційної-виховної функції та інших методичних аспектів. Встановлені та уточнені дані щодо діяльності українських учених та освітян-практиків у галузі дефектології, авторів шкільних підручників. З'ясовано науково-практичну цінність надбань минулого для подальшого вдосконалення досвіду підручникотворення в сучасних умовах.

Ключові слова: шкільний підручник, функції підручника, діти з інтелектуальними порушеннями, етапи, тенденції, процес підручникотворення.

Чепурная Л.Г. Тенденции развития учебников для детей с интеллектуальными нарушениями в Украине (XX век). В статье определены тенденции развития учебника для детей с интеллектуальными нарушениями в Украине. Представлено научное определение сущности учебника. Раскрыто общественно-политическое, социально-экономическое и психолого-педагогическое влияние на развитие учебника на протяжении различных исторических этапов. Определены особенности и тенденции развития учебников на определенных этапах их становления, раскрыто содержание и подходы к созданию. Проведен научно-сравнительный анализ мнений ученых-дефектологов, часть их высказываний учтено при разработке содержания учебников в различные периоды их развития. Определена хронология исследований, посвященных проблемам научной книги для детей с интеллектуальными нарушениями. Представлена периодизация в развитии учебника, которая обеспечит дальнейшее совершенствование содержательного наполнения современных учебников, усиление коррекционно-воспитательной функции и других методических аспектов. Установлены и уточнены данные, которые касаются деятельности украинских ученых и педагогов-практиков в сфере

дефектології, авторів шкільних учебників. Обозначено научно-практичну цінність досягнень минулого для наступного удосконалення досвіду розвитку учебників на сучасному етапі.

Ключевые слова: шкільний учебник, функції учебника, діти з інтелектуальними порушеннями, етапи, тенденції, процес створення учебника.

Cherpurna L. Trends in the development of textbooks creation for children with intellectual disabilities in Ukraine (XX century). The article describes the tendencies of the development of textbook creation for children with intellectual disabilities in Ukraine. The scientific definition of the textbook is presented. The influence of socio-political, socio-economic and psycho-pedagogical factors on the development of textbook creation during various historical stages is revealed. The features and tendencies of the development of textbooks at different stages of its formation were investigated, approaches to their construction were highlighted. A scientific comparative analysis of the views of scientists and defectologists as well as their influence and contributions into the content of textbooks in different periods of their development was performed. The chronology of researches devoted to the problem of the educational book for children with intellectual disabilities is highlighted. The periodization of the textbook development, which will provide further improvement of content of modern educational books, strengthening of correctional-educational function and other methodological aspects, is presented. The data on the activities of Ukrainian scientists and educational practitioners in the field of defectology and authors of school textbooks is identified and updated. The scientific and practical value of the achievements of the past for the further improvement of the experience of textbook creation in modern world conditions has been established.

Keywords: school textbook, textbook function, children with intellectual disabilities, stages, tendencies, process of textbook creation.

Постановка проблеми. Проблема розвитку підручникотворення для дітей з інтелектуальними порушеннями є доволі актуальною на сучасному етапі, оскільки шкільний підручник є особливим дидактичним об'єктом, який є носієм змісту освіти, форм фіксації її різних елементів і проектом навчального процесу у спеціальній школі. Вдосконалення змістовного наповнення якого посилить корекційну, виховну та розвиткову функції, що забезпечить ефективність подальшої соціалізації дітей з інтелектуальними порушеннями. Для вітчизняної корекційної педагогіки ця актуальність посилюється у зв'язку з розвитком інклюзивного навчання дітей з інтелектуальними порушеннями. Загальноосвітній простір вимагає суттєвої

індивідуалізації, важливим засобом якого є самостійна робота з джерелами інформації, зокрема з навчальною книгою.

Аналіз останніх наукових досліджень свідчить, що в історії української олігофренопедагогіки ХХ століття є чимало наукових робіт, присвячених різним аспектам розвитку, навчання та виховання дітей з інтелектуальними порушеннями (В. Бондар [2], В. Золотоверх [2], Л. Одинченко [5], М. Супрун, К. Турчинська та ін.). Однак на сьогодні немає цілісного історико-педагогічного дослідження, в якому б розглядалися питання підручникотворення, що є важливим для колекційної освіти (олігофренопедагогіки).

Метою дослідження є визначення тенденцій розвитку підручникотворення для дітей, які мають інтелектуальні порушення. Важливим напрямком в історії педагогіки є дослідження історії шкільного підручника, феномену, який пройшов великий історичний шлях і на сучасному етапі є важливим інструментом навчання. Вивчення минулого підручника необхідно для розуміння сучасного і прогнозування майбутнього.

Виклад основного матеріалу. Історія використання шкільного підручника, як спеціального засобу навчання, нараховує понад два століття. Протягом свого існування підручник відіграв значну роль у навчанні школярів. В ньому зафіксовано обсяг знань, умінь і навичок, які належить засвоїти у процесі навчання, реалізується змістовна і процесуальна сторони навчання, тому що зміст освіти та процес навчання тісно взаємопов'язані між собою. В сучасній педагогічній літературі є ряд тлумачень підручника.

Наукове визначення суті підручника визначено в працях Є. Перовського, який зазначив, що підручник містить систематичний виклад знань з певного предмету, призначений для обов'язкового засвоєння їх учнями. [6, 22-23].

В. Беспалько вважає, що шкільний підручник – це педагогічна система, яка містить навчальну інформацію у вигляді предметних, наукових знань про способи діяльності, які входять в зміст навчання; матеріалу, що допомагає засвоєнню цих знань, а також покликаний слугувати організації навчання і допомагати в управлінні засвоєнням інформації. Через підручник у сукупності з іншими засобами навчання реалізується зміст освіти [1]. В. Сластьоніним визначено роль підручника як навчальної літератури, в якій здійснюється проектування змісту освіти [7].

Одним з головних у підручникомознавстві є питання про функції підручника. У дослідженні Я. Кодлюк виділені такі основні функції, як інформаційна, закріплення і контролю, систематизації, довідникова, самоосвітня. На нашу думку, всі ці функції можна об'єднати в одну – навчальну. Правомірним є виділення виховної функції (за Я. Кодлюк,

соціального виховання) [4], що полягає у безпосередньому або опосередкованому наданні учневі інформації, значущої для морального, громадянсько-патріотичного, естетичного, фізичного, валеологічного, екологічного та інших напрямків виховання особистості в системі її цінностей і ставлень.

Становлення та розвиток навчальної книги для дітей з інтелектуальними порушеннями в Україні – суперечливий і складний процес. Його осмислення можливе лише в контексті історичних та економіко-культурних умов розвитку України, практичного вивчення та аналізу змін, що відбулися протягом зазначеного періоду в Україні.

Необхідність створення особливих підручників для навчання дітей з інтелектуальними порушеннями не лише як основного засобу навчання, а й важливого чинника якісного функціонування спеціальних освітніх установ усвідомлювали педагоги, науковці-дефектологи, громадські культурно-освітні діячі.

Передумови виникнення навчальної книги для дітей з інтелектуальними порушеннями в Україні (1917-1930 рр.) формувалися під впливом різноманітних чинників, серед яких вирішальну роль відігравали суспільно-політичні (війни, політичні перевороти, ідеологізація, русифікація шкільної освіти та ін.), соціально-економічні (рівень розвитку економіки та фінансування потреб спеціальної освіти), організаційно-педагогічні (створення системи спеціальних навчальних закладів, удосконалення змісту, методів і форм навчання, проведення з'їздів, семінарів, видання науково-методичної літератури, вдосконалення навчального обладнання, підготовка дефектологічних кадрів та ін.).

Аналіз загальної та спеціальної психолого-педагогічної літератури дав змогу виокремити хронологію найважливіших досліджень, присвячених проблемі підручникотворення для дітей з інтелектуальними порушеннями. Було встановлено, що зарубіжною та вітчизняною корекційною педагогікою накопичено певний досвід практичного створення навчальних книг для спеціальних шкіл. Найбільшою мірою це стосується підручників з рідної мови, читання та букваря. Над українськими шкільними підручниками для учнів з особливостями інтелектуального розвитку працювала досить велика кількість авторів, серед яких були як науковці (В. Бондар, Л. Вавіна, Т. Горбунцова, А. Гурина, М. Грищенко, І. Єременко, Н. Королько, Н. Кравець, В. Липа, Л. Маркова, Г. Мерсіянова, Л. Одинченко, Г. Плешканівська, О. Ребізова, П. Самченко, Л. Стожок, О. Чекурда, К. Черткова, А. Слюсаренко, О. Смалюга, В. Тамарова, В. Турчинська, К. Турчинська, М. Холмська, О. Якубович та ін.), так і вчителі шкіл (Л. Гнатюк, М. Ємельяненко, Т. Несмелова, Н. Попушой та ін.), а також художники-ілюстратори (Ю. Бондаренко, О. Воронкова, П. Крисаченки,

О. Никифоров та ін.). Тобто накопичено значний матеріал для спеціального історичного аналізу.

Розроблена нами періодизація становлення та розвитку навчальної книги для дітей з інтелектуальними порушеннями в Україні включає чотири етапи: Перший етап (1929-1941рр.) – етап початкового становлення підручників для спеціальних шкіл. Ми з'ясували, що після становлення державної системи спеціальних закладів освіти були розроблені навчальний план та офіційні єдині програми для допоміжних шкіл (1929 р.) на основі програм для міських шкіл першого ступеня за комплексною системою навчання, розраховані на п'ятирічний термін навчання. О. Граборов пояснював, що комплексна система навчання включає в себе систематичне вивчення окремих навчальних предметів, дав визначення сутності комплексного матеріалу для кожного вікового періоду допоміжної школи, розробив завдання з кожного предмету, комплексні теми та форми їх опрацювання. Елементами методичного обладнання школи він називав навчальні посібники та дидактичний матеріал, який повинен бути життєво важливим і доступним для дітей з інтелектуальними порушеннями кожного року навчання [3, 113-118].

Одним із найсуттєвіших питань О. Граборов вважав розгляд питання про навчальні посібники для спеціальних шкіл. Учений виділив вимоги, яким вони повинні відповідати, зокрема: бути виготовленими з якісного матеріалу, сучасними та естетичними.

Спеціальні школи України в роботі з дітьми, які мають інтелектуальні порушення, першого року навчання почали використовувати навчальний посібник «Я учусь» (авт. Є. Норкіна та А. Дернова-Ярмоленко), розроблений та виданий в РСФСР у 1928 році. Особливістю підручника було те, що він був створений на основі комплексних програм, і складався з двох частин, одна з яких була призначена учням, а друга – вчителю. Він включав завдання та малюнки, матеріал для письма, читання, рахунку, вправи для розвитку моторики рук, для проведення психічної ортопедії. Кожна тема комплексу містила вказівки для використання навчального матеріалу. Цей підручник передбачав формування у дітей з інтелектуальними порушеннями елементарних навичок письма, читання, рахунку, соціально-побутових навичок, яке здійснювалося за принципом концентричних кіл з поступовим розширенням та поглибленням відомостей.

На виконання Постанови ЦК ВКП(б) України від 23 серпня 1930 р. «Про загальне обов'язкове початкове навчання» НКО УРСР затвердив Виробничий план, яким передбачалося запровадження загального навчання дітей з інтелектуальними порушеннями та організацію роботи по складанню спеціальних програм і підручників з основних розділів навчально-виховної роботи.

У 1931 р. на основі програм для допоміжних шкіл був розроблений та виданий перший в Україні спеціальний підручник з ручної праці для дітей з інтелектуальними порушеннями 8-10 років «Слухай, дивись, роби» (авт. В. Данковська та А. Пономарьова). Основою розробки змісту та методичного апарату підручника стала «ланцюгова методика» видатного українського дефектолога І. Соколянського. Одним з основних методичних прийомів виконання практичних робіт був поділ цілісного завдання на окремі послідовні елементи, що сприяло розвиткові у дітей прийомів планування та самоконтролю.

Становлення стабільних шкільних підручників для дітей з інтелектуальними порушеннями відбулось після прийняття Постанови ЦК КПБУ(У) від 11 березня 1933 р. «Про підручники для початкової та середньої школи». У другій половині 30-х років ХХ століття було розроблено та видано перші стабільні вітчизняні підручники з української мови та читання для всіх класів (авт. В. Любченко, Т. Несмелова, О. Смалюга та ін.). З інших загальноосвітніх предметів використовувалися підручники, розроблені у Росії, перекладені українською мовою та видані видавництвом «Радянська школа». Ці підручники мали певні недоліки, а саме: перевантаженість змісту, одноманітність запитань та завдань для закріплення матеріалу, безсистемне розташування текстів для позакласного читання тощо. Корекційна спрямованість підручників на цьому етапі не прослідковується.

Другий етап (1943 – 1960 рр.) – етап інтенсифікації процесу забезпечення навчання дітей з інтелектуальними порушеннями спеціальними підручниками. Аналіз архівних матеріалів дав змогу визначити, що в складних умовах після Другої світової війни основним завданням спеціальної школи було створення умов для повноцінного навчання дітей. Згідно Постанови Народних Комісарів УРСР та ЦК КП(б)У від 1 березня 1945 р. був оголошений конкурс на складання нових підручників з української та російської мов для початкових шкіл України. До цієї роботи були залучені науковці та досвідчені вчителі України. У цей час започатковані підходи до розробки підручника «Буквар» для спеціальних шкіл України та розроблений проект видавничого плану, яким передбачалося видання шкільних підручників з усіх загальноосвітніх предметів.

Архівні дані свідчать, що в 1948 р. був вперше в Україні виданий «Буквар» для спеціальних шкіл (М. Ємельяненко). Цей підручник витримав десять перевидань. В повоєнний період набуває розвитку науково-дослідницька робота у галузі спеціальної педагогіки. Досліджуються питання змісту, методів, форм роботи, методичні питання вивчення основ наук. Значну роль у цьому процесі відіграли

вчені-дефектологи Науково-дослідного інституту дефектології України М. Грищенко, І. Єременко, В. Любченко та інші.

Ідеї спеціальної організації навчальної і практичної діяльності, посилення корекційної ролі навчання знаходили відображення в нових підручниках спеціальної школи. М. Грищенко, В. Любченко, О. Смалюга, М. Хоружа стали авторами читанок, підручників з української мови для молодших та старших класів спеціальної школи. Це сприяло посиленню корекційної спрямованості спеціальних підручників, але, головним чином, шляхом забезпечення доступності текстів учнями, що є досить однобічним розумінням суті корекційного впливу на розвиток дитини з інтелектуальними порушеннями.

Слід зазначити, що в цей час у змісті підручників спостерігались посилення русифікації та політизації, як і в освіті в цілому.

Третій етап (1960 – 1990 рр.) – етап розвитку науково-методичних основ розробки підручників для спеціальних шкіл. Значна увага на цьому етапі приділялася розробці спеціальних методів і засобів корекційного навчання. Значно активізувалася робота по впровадженню в практику нових теоретичних і методичних розробок, у яких висвітлювалися різні методичні питання. Регулярно почали видаватися методичні листи з конкретними науково обґрунтованими рекомендаціями щодо корекційного спрямування вивчення окремих предметів, реалізації дидактичних принципів і методів у спеціальній школі (В. Басюра, Л. Вавіна, І. Яременко, К. Куц, К. Турчинська та ін.). В. Синьов (1976) вперше в українській дефектології розглядає метод роботи з підручником, акцентуючи увагу на тому, яким має бути підручник для спеціальної школи. Він наголошує на реалізації принципів доступності та об'єктивності свідомості й самостійності, міцності засвоєння знань тощо.

Важливими для удосконалення підручникотворення цього етапу мали дослідження І. Єременка. На їх основі розроблені рекомендації щодо умов адаптації змісту і способів навчання дітей з інтелектуальними порушеннями. Значний внесок у подальший розвиток змісту підручників внесли практичні працівники спеціальних шкіл, які були залучені до цієї роботи.

Якість змісту підручників підвищується у 70-80 роках за рахунок більш систематизованого викладу програмного матеріалу, вдосконалення апарату організації засвоєння знань і вмінь учнів, урізноманітнення ілюстративного матеріалу. У цей час В. Синьовим (1988) вперше була розроблена цілісна педагогічна концепція реалізації корекційних функцій навчально-виховного процесу.

Четвертий етап (1990–2000 рр.) – етап розвитку спеціального підручника в Україні. Після здобуття Україною незалежності (1991) особливо актуальною постає проблема розробки та створення

вітчизняних підручників для спеціальних шкіл. Змістове наповнення всіх підручників вимагало докорінної зміни, особливо текстовий матеріал, з усіх загальноосвітніх предметів. Важливими завданнями реформування змісту шкільних підручників було визнано деполітизацію та забезпечення національної спрямованості. Реформування спеціальної освіти розпочалося після прийняття Концепції спеціальної освіти (1996).

На оновлення змісту навчальних книг для освіти дітей з інтелектуальними порушеннями вплинула нова стратегія в галузі спеціальної освіти. Провідними тенденціями змісту нових підручників були вдосконалення його змістового наповнення та оформлення, посилення корекційно-виховної функції, організація самостійної роботи учнів з підручником та інших методичних аспектів. Важливу роль у питаннях щодо нових підходів до змісту сучасного підручника відіграли конференції, науково-практичні семінари, проведені Інститутом педагогіки АПН України. Усі ці дослідження висвітлені в збірниках наукових праць «Проблеми сучасного підручника», які були видані Інститутом. В цей час виконані фундаментальні дослідження, які визнані у міжнародному науковому світі та залишаються перспективними для їх використання у подальшій роботі з вдосконалення спеціального підручникотворення. Ці дослідження присвячені подальшій розробці теоретичних питань спеціальної дидактики, диференційованому підходу до учнів з урахуванням їх пізнавальних можливостей (І. Єременко та ін.), змістово-діяльнісно особистісній корекції ушкоджених процесів розвитку і соціалізації дітей з інтелектуальними порушеннями на основі формування у них вищих психічних функцій та креативного мислення (В. Синьов) та ін.

Вперше в Україні розроблена програма з нового предмету «Фізика» (В. Бондар). Важливою складовою оновленого змісту програм стала розробка та видання нових вітчизняних навчальних підручників та методичних посібників з усіх загальноосвітніх предметів (Л. Вавіна, Н. Кравець, В. Турчинська та ін.). Важливу роль у навчанні дітей з інтелектуальними порушеннями відіграють також «альтернативні підручники» - навчально-методичні брошури, створені за європейськими стандартами, написані так званою спрощеною мовою.

На цьому етапі розроблено та впроваджено нові навчальні програми, практична цінність яких полягає в тому, що за кожною темою вперше подаються методичні поради вчителю про те, які психічні процеси та особистісні якості учнів можуть бути скореговані на даному навчальному матеріалі.

Висновки. Таким чином, аналіз спеціальної літератури засвідчив, що проблема підручникотворення була предметом вивчення багатьох науковців. Встановлено, що накопичено певний досвід практичного створення навчальних книг для спеціальних шкіл. Найбільшою мірою в

Україні у ХХ столітті це стосується підручників з рідної мови та читання. З'ясовано, що питання розвитку спеціальної навчальної книги не були предметом комплексного аналізу, який би подолав фрагментарність історико-педагогічних знань з метою осмислення історичного досвіду накопиченого у нашій країні. Визначено, що передумовами розвитку підручникотворення для дітей з інтелектуальними порушеннями були різноманітні чинники, серед яких особливого значення набули суспільно-політичні, соціально-економічні і психолого-педагогічні. Виділені та обґрунтовані етапи розвитку підручникотворення для дітей з інтелектуальними порушеннями, послідовність яких пов'язана з розбудовою та реформуванням спеціальної освіти, розробкою концепцій, теоретико-методологічних основ навчання та виховання таких дітей, змінами організаційно-педагогічних та інших аспектів.

Можна констатувати, що підручникотворення в Україні перебуває в постійному пошуку нових сучасних підходів з врахуванням новітніх тенденцій розвитку, що і є перспективним у подальших дослідженнях науковців-дефектологів.

Бібліографія

1. Беспалько, В.П. (1988). Теория учебника. Дидактический аспект. М.: Педагогика. **2. Бондар, В.І.,** Золотоверх, В.В. (2007). Історія олігофренопедагогіки. К.: Знання.; **3. Граборов, А.Н.** (1941). К вопросу о своеобразии учебно-воспитательной работы вспомогательной школы. *Вопросы воспитания и обучения глубоко умственно отсталых детей: сб. статей.* М.: Учпедгиз.; **4. Кодлюк, Я.П.** (2005). Теорія і практика підручникотворення у галузі початкової освіти України (1960-2000 рр.): автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д-ра пед. наук. К.: Наш час.; **5. Одинченко, Л.К.** (1996). Розвиток спеціальної освіти розумово відсталих учнів в Україні (1918-1941 рр.). *Дис. канд. пед. наук: 13.00.03.* К.: АПН України, Ін-т дефектології.; **6. Перовский, Е.И.** (1955). Методическое построение и язык учебника для средней школы. *Известия,* 63. М.: АПН РСФСР.; **7. Сластенин, В.А.** и др.(2002). Педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. М.: Издательский центр «Академия».

References

1. Bospalko, V.P. (1988). Teoriya uchebnika. Didakticheskij aspekt. M.: Pedagogika. [in Russian].; **2. Bondar, V.I.,** Zolotoverh, V.V. (2007). Istoriya oligofrenopedagogiky`. K.: Znannya. [in Ukrainian]. ; **3. Graborov, A.N.** (1941). K voprosu o svoeobrazii uchebno-vospitatatelnoj raboty vspomogatelnoj shkoly. *Voprosy vospitaniya i obucheniya gluboko umstvenno otstalyh detej: sb. statej.* M.: Uchpedgiz. [in Russian].; **4. Kodlyuk, Y.P.** (2005). Teoriya i praktyka pidruchnykotvorennya u galuzi

pochatkovoyi osvity Ukrayiny (1960-2000 rr.): avtoref. dys. na zdobuttya naukovoogo stupenya d-ra ped. nauk. K.: Nash chas. [in Ukrainian].; **5. Odynchenko, L.K.** (1996). Rozvytok specialnoyi osvity rozumovo vidstalyh uchniv v Ukraini (1918-1941 rr.). Dys. kand. ped. nauk: 13.00.03. K.: APN Ukrainy, In-t defektologii. [in Ukrainian].; **6. Perovskyj, E.Y.** (1955). Metodicheskoe postroenie i yazyk uchebnika dlya srednej shkoly. *Izvestiya*, 63. M.: APN RSFSR. [in Russian].; **7. Slastonin, V.A.** (2002). Pedagogika: Ucheb. posobie dlya stud. vysh. ped. ucheb. zavedeniy. M.: Izdatelskij centr «Akademiya». [in Russian].

Received 01.03.2019

Accepted 01.04.2019

УДК: 373.3-056.2/.3

DOI 10.32626/2413-2578.2019-13.312-324

Н.В. Чередніченко
nataliachered@gmail.com

Л.В. Тенцер
vitten73@ukr.net

ЗМІСТ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ЛОГОПЕДИЧНОЇ РОБОТИ З ПОДОЛАННЯ ДИСГРАФІЇ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ КОРЕКЦІЙНОГО ТА ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Відомості про автора: Чередніченко Наталія Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри логопедії факультету корекційної педагогіки та психології, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, Україна. У колі наукових інтересів: діагностика та корекція порушень письма у молодших школярів; профілактика дисграфії, дислексії та дизорфографії у старших дошкільників та молодших школярів із різними мовленнєвими вадами; методика початкового навчання рідної мови дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку. E-mail: nataliachered@gmail.com; **Тенцер Леся Вікторівна**, аспірантка кафедри логопедії факультету корекційної педагогіки та психології, вчитель-логопед вищої категорії логопедичного пункту при школі I-III ступенів №286, Київ, Україна. У колі наукових інтересів: дисертаційне дослідження дисграфічних розладів у молодших школярів. E-mail: vitten73@ukr.net

Information on an author: Cherednichenko Nataliia Wolodymyrivna, PhD in Pedagogy, Associate professor of the Academic